

२०२४ १३ भाद्र

जाहिरातींचे दर.
 झालील मत्स्यावर चौकशी
 करावी
 व्यवस्थापक, अर्थ,
 'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
 वार्षिक वर्गणी
 रु ४
 (टपाल हशिल माफ)
 किरकोळ अकास
 एक आणा

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्य अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष ३

पुणे, बुधवार, तारीख ४ ऑगस्ट, १९३७

अंक ३१

दि नागपूर पायोनियर इन्शुरन्स कं. लि.

हेड ऑफिस : : : : नागपूर

त्रैवार्षिक बोनस
 ह्यातींतील विम्यास ३६ रु.
 ह्यातीनंतरच्या विम्यास ४५ रु

वार्षिक हप्त्यावर
 २½ टक्के
 सूट

विम्याचे पैसे त्वरीत देण्याचे
 कंपनीचे वैशिष्ट्य

काटकसरीची व्यवस्था

व

भरभक्कम लाइफ फंडस

फायदेशीर अटींवर काम करण्यास
 वंजनदार व उत्साही एजंट्स पाहिजेत.
 समक्ष भेटा अगर अर्ज करा.—

ब्रॅच मॅनेजर,
 साठे विल्डिंग, लक्ष्मी रोड, पुणे

UNEMPLOYMENT
 DO MORE

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या
 प्रतीचे सरकारमान्य
 झारापकर टेलरिंग
 कॉलेज

आप्पा वेळवत चौक, पुणे
 [माहितीपत्रक मागवा]

आपले पैसे खर्च झाल्याचा योग्य मोबदला

मिठाई शाखेत तुळजाराम मोदी यांचे

देशी बनारसी साखरेच्या मिठाईचे दुकान

रत्नागिरीच्या हप्तूस

आंब्याची शक्तिवर्धक आंबा वफी

आगाऊ ऑर्डर दिल्यास हजारों रुपयाची मिठाई पुरवू शकू

तुळजाराम मोदी, मुख्य कारखाना, मोती चौक, सातारा

माधव सोमण ब्रदर्स

पावसाळी कोट व छत्र्या

लक्ष्मी रोड

धोतरजोडी, शर्टिंग व कोटिंगचा भरपूर स्टॉक

पुणे २

विविध माहिती

पठरपूर येथील यात्रा

पठरपूर येथील गेल्या आषाढी यात्रेचे वेळी कॉलन्याची सुई वेतलेल्यासच फक्त पठरपुरात प्रवेश होता. कित्येक यात्रेकरूंनी टोचल्याचे दाखले आणले होते. १,११,००० यात्रेकरूंना पठरपुराच वेगवेगळ्या नाक्यावर टोचण्यांत आले.

पावसाबाबत - विमा

लॅकेशायन्चा (इग्लंड) घदेवाईक क्रिकेटपटु सिबल्स ह्याने एका सामन्याचे वेळी तीन तासपर्यंत पाऊस पडून नये ह्याकरिता विमा उतरविला होता. दिवसभर सामना होऊ शकला नाही व त्यास काहीहि न करता १,००० पौड मिळाले.

ट्रेझरी बिलांवर द. सा. द शें १२ आणे व्याज

हिंदी रिझर्व्ह बँकेने ता २७ जुलै रोजी १ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिलांची टेंडरें स्वीकारली, त्यावरील सरासरी व्याजाचा दर द. सा. द शें. १२ आणे पडला.

जी. आय. पी. रेल्वेच्या उत्पन्नांत वाढ

	रुपये
१ एप्रिल ते २० जुलै १९३६	४,०५,००,०००
" " १९३७	४,१८,६१,०००

मुंबई बंदरातील आयात-निर्गत

	आयात (टन)	निर्गत (टन)
एप्रिल-जून, १९३६	७,७४,५७४	८,३६,०३३
" १९३७	६,६६,८९५	६,१५,२११

बादशहा पांचवे जॉर्ज ह्यांच्या पुतळ्याकरिता २ लक्ष रु

कलकत्ता येथे मरहूम बादशहा पांचवे जॉर्ज ह्यांचा एक पुतळा बसविण्यात येणार आहे त्याचे काम एका युरोपियन शिल्पकाराकडे सोपविण्यात आले असून स्मारक-फंडांतील ३ लक्ष १४ हजार रुपयांपैकी २ लक्ष रु. ह्या पुतळ्यावर खर्च होणार आहेत.

आपले पोक सरकार-स्वाधीन करण्याची शेतकऱ्यांवर सक्ती

शेतकऱ्यांनी चालू वर्षाच्या आपल्या पिकांपैकी स्वतःपुरते व बियांस लागेल एवढे धान्य वगळून बाकी सर्व गहू व राय नावाचे धान्य सरकारी अधिकाऱ्यांचे स्वाधीन केले पाहिजे, असा हुकूम जर्मन सरकारने काढला आहे. अन्नाचा तुटवडा राष्ट्रास पडू नये, ह्याकरिता ही सवरदारी घेण्यात येत आहे

दुय्यम धर्गाच्या उत्पादन-खर्चाची चौकशी

दुय्यम धर्गाचे जपानी स्पर्धेपासून संरक्षण करण्याची योजना आसण्याची पूर्वतयारी म्हणून, श्री. आर. के. नेहरू, आय. सी. एस., हे मध्यवर्ती सरकाराचे अधिकारी प्राथमिक चौकशी करण्यात गुंतले आहेत. एकूण ५५ दुय्यम धर्गाची यादी त्यांनी केली आहे, त्यापैकी १५ धर्गांची चौकशी टारिफ बोर्डांनी मागे केव्हां तरी केलेलीच आहे.

जपानी मालाची हिंदुस्थानांत सरशी

महायुद्धापूर्वी जपानमधून दरसाल सुमारे ३ कोटि, ६४ लक्ष रुपयांचा माल हिंदुस्थानात आयात होत असे. ३१ मार्च १९३७ अखेर सपलेल्या-वर्षी २१ कोटींचा जपानी माल हिंदुस्थानात उतरला

रौटन कमिटीच्या शिफारसीची अंमलबजावणी

मोठार लॅन्चा व बसेस ह्यांच्या ब्रह्मकुर्कीचे नियंत्रण करण्याकरिता उपाययोजना. सुचविण्याकरिता मि. रौटन, आय. सी. एस., ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली गेल्या नोव्हेंबरमध्ये एक कमिटी नेमली होती, तिचा रिपोर्ट एप्रिल, १९३७ मध्ये प्रसिद्ध झाला मोठारगाड्यांचा विमा उतरणे सक्तीचे असावे, ही सदरहु कमिटीची सर्वांत महत्त्वाची शिफारस आहे. नवीन घडामोडींचा परिचय करून घेऊन नव्या विलाचा मसुदा तयार करण्याचे काम कमिटीचे चिटणीस, मि. रेनॉल्डस, ह्यांचेकडे सोपविण्यांत आले आहे. मि. रेनॉल्डस हे सध्या हिंदुस्थानातील प्रमुख प्रांतातील हितसंबंधी लोकांचा सद्दा घेण्याकरिता दौऱ्यावर निघाले आहेत.

मेवासिठाईच्या कारखान्यांस स्वस्त दुधाचा पुरवठा

ग्रेटब्रिटनमध्ये कोको व मेवासिठाई ह्यांच्या कारखानदारांस साजगी कुटुंबापेक्षां स्वस्त दराने दुध मिळते, ह्याविषयी पार्लमेंट मध्ये नुकतीच तक्रार करण्यात आली. ग्रेटब्रिटनमधील दुधाच्या एकूण सपारैकी कोको, चाकोलेट इत्यादींच्या कारखान्यांत एक टक्क्यापेक्षाहि कमी दुध सपते, अस सरकारतर्फे सांगण्यात आले

चढ-उतार करणारे पोस्टमन

लंडनमधील कित्येक पोस्टमनास दररोज निदान १,२९० पायऱ्या चढाव्या व उतराव्या लागतात. पत्रे वाटण्यास निघण्याचे वेळी ज्यास्तता ज्यास्त १६ शेर ओझे त्यांस घ्यावे लागते. फार चढउतार करावा लागणाऱ्या पोस्टमनांस फिरण्याचे काम तीन तासापेक्षां ज्यास्त पडू नये, अशी लंडनमधील पोस्टमनांची मागणी आहे.

बालवीरांची संख्या

बालवीर चढवळीस १९०७ साली सुरवात झाली. आतां ४९ देशांत मिळून २८ लक्ष १२ हजार बालवीर ह्या चढवळींत सामील आहेत. सर्व देशांत अमेरिकेमध्ये बालवीरांची संख्या अधिक आहे.

हिंदुस्थानांत मोटारगाड्यांची आयात

१९३६-३७ साली हिंदुस्थानांत २ कोटि, ४३ लक्ष रु किंमतीच्या १२,९३९ मोटारगाड्यांची आयात झाली १९३५-३६ साली १३,५९० गाड्या उतरल्या होत्या व त्यांची किंमत २ कोटि, ५१ लक्ष रु भरली होती. गेल्या साली अमेरिकेतून ३,८५१, ग्रेटब्रिटनमधून ६३३७ व कॅनडातून १,२९० गाड्या आल्या. जर्मन गाड्यांची आयात वाढत आहे मोटारींच्या व्यापाराचा निम्मा हिस्सा ब्रिटिश बनावटीच्या गाड्यांनी काबीज केला आहे.

घारापुरी येथील लेण्याचे जतन

मुंबई शहरानजिकची घारापुरी लेणी जुनी होऊन तेथे पडदाड होऊ लागली आहे लेण्यांच्या माथ्यावर सिमेंटचा थर दिला असता आंत पाणी गळणार नाही व लेण्यांचे जतन होईल, ह्या अपेक्षेने जरूर ती उपाययोजना ह्याती घेण्यांत येत आहे पावसाळा संपल्यानंतर हें काम सुरू होईल.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

	रु. किंमत
१८-७-३७ ते २४-७-३७	२७,७५,३७८
२५-७-३७ ते ३१-७-३७	६९,१५,९४२
२१-९-३१ ते ३१-७-२७	३,०१,१६,६७,४१७

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३८२	६ आर्थिक चलतीचे नादारी- मध्ये रूपांतर कसे झाले ?
२ स्वदेशी आणि अर्थशा- स्त्रीय सिद्धांत ... ३८३	७ हिंदी लष्करीतील सेनि- कांचे आरोग्य ... ३८८
३ धदेशिक्षणाचा प्रसार ३८४	८ डॉ. बी. आर. गुणे ... ३८९
४ स्फुट विचार ... ३८५	९ सेवानिवृत्त नोकरांस दिलेले बक्षीस ... ३८९
मध्यवर्ती राज्यव्यवस्थेत लोकसत्ता पाहिजे—राष्ट्रीय सघटनेची आवश्यकता— रोसे बाजाराची घडी केव्हा बसणार !	१० कपाशीच्या भावाची घसरगुडी ... ३९०
५ मोटार वहतुकीची सुर- क्षितता व कार्यक्षमता ३८६	११ कि. प्रो. कोडाचे १४ वे कलम व बैका ... ३९०
	१२ निवडक बाजारभाव ३९१

अर्थ

बुधवार, ता. ४ ऑगस्ट, १९३७

स्वदेशी आणि अर्थशास्त्रीय सिद्धांत

सार्वजनिक सभा व महाराष्ट्र स्वदेशी सघ ह्याचे विद्यमाने गेल्या मगळवारी पुणे येथे सार्वजनिक काकांची पुण्यतिथि साजरी करण्यात आली, त्या प्रसंगी मुख्य वक्ते ह्या नात्याने प्रो. काळे ह्यांनी काकांच्या चरित्राचे रहस्य त्रोटक रीतीने विशद करून सांगितले आणि हिंदुस्थानातील स्वदेशी चळवळीचे अर्थशास्त्राच्या दृष्टीने विवेचन केले स्वदेशी चळवळीवर घेण्यात येणारे आक्षेप वस्तुतः अनिश्चित व्यापाराच्या पुरस्काराचे बुडाशी असलेल्या तत्त्वावर आधारलेले असतात आणि वैयक्तिक आर्थिक स्वातंत्र्य व खुला व्यापार ह्यांच्या मर्यादा शास्त्रीय पद्धतीने निश्चित केल्या असता स्वदेशीचे मडन सहजच होतं. स्वदेशीच्या विरोधाचे संडन सुद्ध अर्थशास्त्रवेत्त्यांनी अनेक वर्षांमार्गेच केले असून लिस्ट-सारख्या जर्मन पंडिताचे सिद्धांत ह्या सवघांत मान्यता पावलेले आहेत तेच सिद्धांत न्यायमूर्ति रानडे ह्यांनी दोन पिढ्यांचे मार्गे हिंदुस्थानातील परिस्थितीस लावून ह्या देशात औद्योगिक संरक्षण व स्वदेशी ह्याची आवश्यकता किती आहे हे निदर्शनास आणून दिले हिंदुस्थानातील उद्योगधंदे कालाच्या ओघात सापडून आणि पाश्चात्य स्पर्धेच्या भोवत्यात गटांगळ्या साऊं लागून नाहीसे होण्याचे मार्गास लागले असे पाहून सार्वजनिक काकांनी साठ वर्षांमार्गे स्वदेशीचे व्रत अगिकारले आणि देशी उद्योगधंद्याच्या स्थापनेचा उपक्रम केला. ह्या विषयाचे महत्त्व अर्थशास्त्रदृष्ट्या काय आहे ह्याचे स्पष्टीकरण न्यायमूर्ति रानडे ह्यांनी त्याच वेळेस केले आणि पुढे स्वदेशी चळवळीस पाश्चात्य नवमतवादी अर्थशास्त्रवेत्त्यांचा पाठिंबा असल्याचे विद्वत्पत्रचर रीतीने सिद्ध केले.

सध्याच्या काळात स्वदेशीची आवश्यकता पूर्वी-इतकीच, किंबहुना अधिक आहे हे उदाहरणांनी विशद करून त्या चळवळीस अर्थशास्त्राचा पूर्ण आधार आहे ही गोष्ट श्रोत्यांच्या मनावर प्रो. काळे ह्यांनी विचविली. अर्थशास्त्राचा कटाक्ष वैयक्तिक हितापेक्षां सामाजिक व सामुदायिक हितावर अधिक असतो.

समाजाचे धारण-पोषण योग्य रीतीने व्हावे अशी धागणूक व्यक्तीस ठेवावी लागते व राष्ट्राच्या संरक्षणासाठी व समाजाच्या प्रगतीसाठी व्यक्तीस स्वार्थत्याग करावा लागतो. समाज किंवा राष्ट्र ह्याची अवनति किंवा नाश होऊ लागल्यास व्यक्तिस्वार्थाचा बळी देणे भाग पडते ह्या तात्त्विक व व्यावहारिक महत्त्वाच्या गोष्टी सर्वमान्य झालेल्या आहेत आणि स्वतःच्या वर्तनाने पाश्चात्य राष्ट्रांनी त्यावर मान्यतेचा शिक्षा मारला आहे. स्वस्त माल परदेशांतून आला तरी घ्यावा आणि त्याच्या मोबदला आपला स्वस्त माल त्यांस विकवा हा नियम व्यक्तींनी स्वतःच्या आचरणांत पाळल्यास समाजाचे व राष्ट्राचे हित आपोआप साधते हा जुना अर्थशास्त्रसिद्धांत अनुभवाच्या व विचाराच्या कसोटीस उतरत नाही, हीच गोष्ट प्रो. काळे ह्यांनी पुढे माहून ती शास्त्रीय विचारसरणीनेच सिद्ध केली. स्वस्त पण परदेशी माल व्यक्तींनी स्वार्थबुद्धीने विकत घेतला आणि त्याचा परिणाम देशी धंदे बुडण्यामध्ये झाला तर त्यामुळे उद्भवणाऱ्या बेकारीची व हलाखीची झळ देशातल्या सामान्य जनतेस लागून ह्या आपत्तीचे निराकरण करण्याची जबाबदारी प्रत्येक नागरिकावर पडते. म्हणजे, आर्थिक व औद्योगिक अवनतीचा परिणाम संबंद समाजास भोवतो आणि ह्याकरिताच त्या परिस्थितीवर राष्ट्रास आणि त्याचे प्रतिनिधि जे सरकार त्यास, उपाय योजना करावी लागते. व्यक्तीस हितकारक वाटणारी परदेशी मालाची स्वस्ताई वास्तविक महागाईच ठरते. कारण, बेकारीस पोसण्याच्या जबाबदारीचा भार सर्व जनतेस म्हणजे कर देणारास सहन करावा लागतो. सारास, देशी व परदेशी मालाकडे प्रत्येकास राष्ट्रीय दृष्टीने पहावे लागते आणि सरकारास औद्योगिक संरक्षणाच्या धोरणाची कास धरावी लागते.

पाश्चात्य राष्ट्रांमध्ये आज व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांचे नियमन तेथील राज्यकर्ते करीत आहेत साक्षरेचा स्वदेशी धंदा नवीन निर्माण होऊन तो चालावा म्हणून इंग्लंडमधील सरकारने त्यास पन्नास कोटी रुपयांचे द्रव्यसहाय दिले असून ब्रिटिश जनता त्याकरिता हीज सोसून महाग साखर सात आहे. आर्थिक स्वय-पूर्णतेचे पाश्चात्य राष्ट्रांनी अलीकडे अवलंबिलेले धोरण स्वदेशी चळवळीच्या स्वरूपाचेच आहे. व्यक्तींच्या स्वार्थमूलक वर्तनावर त्याचा परिणाम होणे अपरिहार्य आहे. लोक व समाज व्यवहारात कसे वागतात हे पाहून अर्थशास्त्रज्ञांनी त्याच्या आधारावर आपले सिद्धांत उभागले पाहिजेत. शेती, उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांच्या प्रगतीवर व्यक्तीचे जीवित अवलंबून रहाणारे असल्याने व सार्व-जनिक हिताच्या जोपासनेनेच व्यक्तिहित साधत असल्याने आर्थिक उन्नतीप्रीत्यर्थ नागरिकांनी स्वार्थत्याग करणे आवश्यक ठरते. वैयक्तिक स्वार्थ आणि राष्ट्रीय हित ह्यामध्ये विरोध येतो तेव्हा व्यक्तिगत स्वार्थास माघार घ्यावी लागते, हे राजकारणाचे व तसेच अर्थकारणाचे मूलतत्त्व आहे आणि हिंदी स्वदेशी चळवळीचा तो पाया आहे. बदलत्या काळात जनतेच्या अभिरुचीस नवीन वळण लागत असून नित्य व्यवहारात टागणाऱ्या जिनसाची विविधता प्रति-दिनी वाढत आहे. अशा परिस्थितीत स्वदेशी चळवळीचे महत्त्व वृद्धिंगत होत आहे, हे ध्यानांत ठेवणे आवश्यक आहे बदलत्या रहाणीस अनुसरून ज्या अनेक जिनसांस समाजांत मागणी आहे तो सर्व माल शक्यतो देशात निर्माण होईल असा कसोशीचा प्रयत्न झाला पाहिजे. भाडवळ जमा करून नवीन लहान-मोठे उद्योग-

घडे स्थापणे हे स्वदेशी चळवळीचे विधायक अंग आहे तेव्हा प्रत्येकाने आपापल्या शक्तीप्रमाणे ह्या चळवळीस निरनिराळ्या मार्गांनी सहाय करणे हे त्याचे कर्तव्य आहे. सार्वजनिक काकाच्या काळाच्या मानाने स्वदेशीचे कार्य एका दृष्टीने सोंपे आहे, तसेच ते दुसऱ्या दृष्टीने अवघड झाले आहे परकीय स्पर्धा तीव्र झाली असून देशात बेकारी वाढली आहे. परिस्थितीकडे लक्ष देऊन राष्ट्राच्या आर्थिक उन्नतीकरिता नागरिकांनी पदरास खार लावून झटले पाहिजे हे सार्वजनिक काकाच्या जीविताचे रहस्य आजही सत्रांनी ओळखणे अगत्याचे आहे.

धदेशिक्षणाचा प्रसार

ब्रिटिश तज्ञांच्या शिफारसी

हिन्दी शिक्षणपद्धतीची पुनर्घटना व धदेशिक्षणाचा प्रसार ह्यासंबंधी हिंदुस्थानातील परिस्थितीचे निरीक्षण करून सद्या देण्याकरिता मध्यवर्ती सरकारने दोन ब्रिटिश तज्ञांची योजना केली होती. सदरहू तज्ञांनी आपला अहवाल सरकारास सादर केला, तो आता प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. हिन्दी शिक्षणतज्ञांस हे काम करता आले नसते, असे म्हणणे धाष्ट्याचे होईल. हिंदुस्थानातील सर्व प्रांतातील परिस्थिती समक्ष अवलोकन करण्यास ह्या ब्रिटिश तज्ञास सवड मिळाली नाही व दिल्ली, पंजाब व सयुकप्रान्त येथील निरीक्षणावरच त्यास काम भागवावे लागले (१) सर्वसाधारण शिक्षणपद्धति व त्यावरील देखरेख आणि (२) घडे व व्यवसाय ह्यांस अनुरूप अशा शिक्षणाची तरतूद, असे चौकशीचे दोन भाग करून व दोघा तज्ञांनी ते आपसात वाटून घेऊन रिपोर्टांचे काम पुरे केले आहे.

रिपोर्टांतील तपशीलवार सूचना वाचल्या असता, त्यामध्ये विशेष नवीन काही आहे असे दिसत नाही. आज अनेक वर्षे अनुभवी हिंदी शिक्षणतज्ञ जे सागत आले आहेत, त्यांचाच पुनरुच्चार रिपोर्टांत करण्यात आला आहे. आता ब्रिटिश तज्ञांच्या शिफारसीचा त्याचेवर शिक्षा बसला आहे म्हणून त्यास महत्त्व प्राप्त झाले आहे, असे फार तर कोणी म्हणावे. पुस्तकी ज्ञानापेक्षा मुलांच्या कलास अनुरूप असे शिक्षण त्यास देण्यात यावे, प्राथमिक वर्गावर लायक स्त्री शिक्षकाची नेमणूक करावी, इंग्रजी भाषेच्या शिक्षणावर फाजील भर न देता मातृभाषा हेच शिक्षणाचे माध्यम ठेवावे परंतु इंग्रजीचा अभ्यास मात्र सक्तीचा असावा, हस्तव्यसायास अभ्यासक्रमात स्थान मिळावे, कलेच्या पद्धतशीर शिक्षणाकडे ज्यास लक्ष देण्यात यावे, शारीरिक शिक्षणाबरोबर इतर आरोग्यवर्धक गोष्टींकडेही लक्ष पुरवावे (१) शिक्षकाची नेमणूक होण्यापूर्वीच व (२) आपल्या कामाचा प्रत्यक्ष अनुभव आल्यानंतरचा अशा दोन टप्प्यात त्याच्या शिक्षणक्रमाची आखणी करावी, शिक्षणसाध्यात ज्यास्त कडक शिस्त पाळण्यात यावी, इन्स्पेक्टरांस पुरेसा भुक्ता देण्यात यावा, इन्स्पेक्टर व काही निवडक शिक्षक ह्यास परदेशातील शिक्षणपद्धतीचे अवलोकन करण्यास साधे मिळावी, इत्यादि शिफारसी कमिटीने आपल्या रिपोर्टांतील सर्वसाधारण शिक्षणाच्या विभागांत नमूद केल्या आहेत.

बेकारीकडे जाण्याचा नवा मार्ग ?

धदेशिक्षणाच्या आवश्यकतेसंबंधी सर्वत्र एकमत आढळते व व्यावसायिक शिक्षणाच्या सोई वाढवून सरकारने तरुण पिढीच्या आयुष्यास नवे बळण लावले पाहिजे, अशी मागणी नेहेमी करण्यात येत आहे. देशाची औद्योगिक प्रगती झाल्यावाचून धदेशिक्षण घेतलेल्या तरुणाची सख्या केवळ वाढून काही उपयोग होणार नाही उद्योगधंदे व व्यापार ह्याची वाढ व व्यावसायिक शिक्षणाचा प्रसार ह्याचा अत्यंत निकट संबंध आहे आणि नुसत्या शिक्षणाची वाढ झाल्याने बेकारीचा प्रश्न सुटणार नाही हे उघड आहे. प्रत्येक प्रांताने स्वतःच्या क्षेत्रातील कारखान्यात किती शिक्षित तरुणास वाव आहे ह्याचा अंदाज करून, जरूर तेवढ्या सख्येसच धदेशिक्षण द्यावे असे तज्ज्ञांद्याने सुचविले आहे, व त्याचावत कारखानदारांचे सहकार्यही आवश्यक आहे, असे सांगितले आहे. मुंबई इलाख्याच्या औद्योगिक साध्याने आखलेली धदेशिक्षणाच्या उमेदवारीची योजना ब्रिटिश तज्ञांनी सुचवावे याच्या आधीच चालू झालेली आहे. तज्ञांच्या रिपोर्टांत धदेशिक्षणाच्या व व्यापारी व्यवसायाच्या शाळातील अभ्यासक्रमाविषयी तपशीलवार सूचना करण्यात आल्या आहेत, त्यातही विशेष नवीन असे काही नाही.

घद्यास यांग्य असे शिक्षण घेतलेले तरुण लोक बेकार राहू नयेत अशी तजवीज करावयाची - असल्यास, शिक्षितास कामधंदा मिळण्याची सोय प्रथम करण्यात आली पाहिजे, हल्लीच्या मोठ्या प्रमाणावरील उत्पादनाच्या युगात, केवळ शिक्षणाचे सहायाने नवीन व्यवसाय निर्माण करणे एकट्या डुकट्या व्यक्तीस अशक्य आहे. ते काम सघटित प्रयत्नाने, भाडवलाच्या पाठवळाने आणि सरकारी सहायानेच होण्याजोगे आहे. सरकारने नुसत्या शिक्षणक्रमाकडेच लक्ष पुरविल्यास त्याने आपले कर्तव्य पूर्णपणे पार पाडल्यासारखे होणार नाही. उद्योगधंद्याची जोपासना व वाढ आणि त्यास अनुरूप अशा शिक्षणाची व्यवस्था ह्यांची सांगड बसल्यावाचून औद्योगिक शिक्षणाचा प्रश्न समझानकारकपणे सुटणार नाही. नाहीतर, सध्याचे वाङ्मयीन शिक्षण घेणाऱ्या तरुणाप्रमाणे धदेशिक्षण घेणाऱ्या लायक तरुणासहि हात जोडून स्वस्थ बसण्याची पाळी येईल व बेकारीकडे जाण्याच्या कोणत्या अभ्यासक्रमाचा मार्ग पत्करावयाचा एवढाच विकल्प विद्यार्थ्यांपुढे शिल्लक राहील.

पॅलेस्टाइनमध्ये ज्यू लोकांचा वाढता प्रवेश

१९३६ साली पॅलेस्टाइनमध्ये कायम वसति करण्याच्या उद्देशाने एकूण ३१, ६७१ परदेशीय लोक शिरले, त्यामध्ये २९, ७२७ यहूदी (ज्यू) होते. १९३५ साली ६१, ८५४ ज्यू लोकांचा प्रवेश झाला होता. पोलंडमधून सर्वात जास्त (४०%) ज्यू आले. जर्मनीमधून येणाऱ्या ज्यू लोकांचे प्रमाणही १२% चे ३०% झाले. पॅलेस्टाइनकडे आज कित्येक वर्षे ज्यू लोकांचा प्रवाह असत चालू आहे, तथापि, त्यामुळे तेथील लोकांच्या रहाणीवर दृश्य परिणाम झाला नाही, हे विशेष आहे. पॅलेस्टाइनला मायभूमि मानून, ज्यू लोक अरबांवर आक्रमण कसे करू लागले, हे वरील आकड्यांवरून दिसून येईल. अरब व ज्यू ह्या दोघासहि संतुष्ट करण्याचा ब्रिटिश सरकारचा प्रयत्न आहे, तो कितपत यशस्वी होतो, हे आता लवकर समजेलच.

आर्थिक चलतीचें नादारीमध्ये रूपांतर कसे झालें ?

अमेरिकेचें उदाहरण

१९२७ ते १९३७ ह्या दहा वर्षांमध्ये अमेरिकन राष्ट्रानें उत्कर्ष व अपकर्ष ह्या दोन्ही अवस्थांचा आस्वाद क्रमानें घेतला व आतां त्या देशाची पुनः प्रगति होऊं लागली आहे. १९२७-२८ चे सुमारास अमेरिकेनें ऐहिक ऐश्वर्याचें परमोच्च शिखर गाठलें, असें म्हणण्यास हरकत नाहीं. त्यावेळीं २३ कोटि कुटुंबांचे नेते मोठ्या प्रमाणावरील कारखान्यांतून कामें करून, आपल्या मिळकतीच्या पैशानें स्वतःच तयार केलेला माल विकत घेत होते व आपली शिल्लक कपण्याच्या भागामध्ये गुंतवीत होते. कारखानदार व कामगार ह्यामध्ये सलोखा नादत होता, कारण कामगारांस भर-पूर वेतन देऊन आपला माल खपविण्याचें साधन निर्माण करण्याची कारखानदाराची खटपट होती व कामाचे तास कमी करून आपल्या कामगारांस वस्तूचा उपभोग घेण्यास सवड देण्याचें त्याचें धोरण होतें कामगारहि कामें उत्साहानें करीत अशा रीतीनें, सर्वत्र विश्वास उत्पन्न होईल असे वातावरण होतें. अमेरिकेतील सर्वच लोक सुखात असल्याचे दिसे. इंग्लंडमधील कामगारापेक्षा अमेरिकन कामगारास दुपट वेतन मिळें जिकडे तिकडे आनंदीमय वातावरण खेळत होतें.

हा उत्कर्ष चिरंतर टिकणार, अशीच सर्वांची कल्पना झाली नित्योपर्योगी व चैनीच्या वस्तूंचा पुरवठा मोठ्या प्रमाणावर होऊ लागला व लोक आपल्या स्वतःच्या आवडीनिवडीस सोडकर अशा वस्तूंची खरेदी करू लागले. सट्टेबाजीसहि तात्काळ सुरवात झाली. "ही खुर्ची बरी दिसते माझे शेजारीहि असल्याच खुर्च्या उपयोगात आणतात. गेल्या वर्षी ह्या तऱ्हेच्या लाखो खुर्च्या खपल्या. मीहि एक उधारीचर विकत घेतो खुर्च्या तयार करणाऱ्या कंपनीस प्रचंड नफा होणार हें निश्चित. तेव्हां मी त्या कंपनीचे भागहि विकत घेणार व त्याची किंमत चढली कीं ते विकून टाकणार, म्हणजे खुर्चीच्या किंमतीची बेजमी झाली. मी स्वतः एक खुर्ची विकत घेतली म्हणजे पर्यायानें भागाची किंमत वाढण्यास सहाय होईलच. मला भागाचे देवघेवांत नफा उरला तर खुर्ची फुकट मिळाल्या सारखी होईल. परंतु नुकसान आल्यास मात्र जास्त काम करून आणखी पैसा मिळवावा लागेल." अशा तऱ्हेच्या विचारसरणीनें लक्षावधि लोक वरील प्रकारच्या व्यवहारास प्रवृत्त झाले म्हणजे त्याचा परिणाम चलतीचा दिशाऊपणा वाढण्याकडेच होणार, हें उघड आहे.

अमेरिकेमधील कारखान्यातील उत्पादनाचें प्रमाण सहाजीकच विलक्षण वाढलें. कोट्याधीशाची सख्या फुगली, कामगारास भारी दरानें मजूरी मिळूं लागली, कॉलेजातील विद्यार्थ्यांची सख्या पाऊण कोटींवर गेली, मोटारींचा सुळसुळाट झाला व रहाण्याच्या घरास प्रचंड मागणी उत्पन्न झाली. अशा परिस्थितीत युरोपांतील समाजसत्तावादास पाठिंबा देणारा कोण मिळणार व राजकारणात लक्ष तरी कोण घालणार? चलतीचें पाऊल वेगानें पुढें पडत होतें. लोकाना पैसा बचत करण्याची इच्छाहि होईना व पुढच्या दोन, दोन वर्षांच्या उत्पन्नाची विल्हेवाट आजच लावून टाकण्याची पद्धत सर्वांनीं उचलली. दुर्दम्य आशावाद ह्याच्या मुळाशीं होता. अमेरिकेतील स्त्री-पुरुषास कंपन्यांचे माग विकत घेण्याचें वेड लागलें. त्यांचें लक्ष डिव्हिडंडकडे नव्हतें, भागाची किंमत चढेल व आपणास जुटकीसरशी श्रीमंत होतां येईल, ह्या विचारानें त्या सर्वांस व्यापलें

होतें. प्रत्येकजण ह्या एकाच दिशेनें विचार करी व सुखस्वप्नांत निमग्न होई. भागाच्या किंमतीचें मान चढतीचें राहिलें, तोंवर लोकांनीं त्या व्यवहारांत प्रचंड नफा मिळविला, परंतु ह्या नफ्याची रकम पुनः आणखी भाग खरेदी करण्याकडे खर्चण्यात येई. श्रीमंत लोक आपला सर्व पैसा ह्या सट्टेबाजींत गुंतवीत व लहान असामी आपल्या जवळची सर्व पुजी त्यांत आणून ओतीत. बँकासहि ह्या मनोविकारानें पछाडलें व भागांच्या फुगलेल्या किंमतीच्या तारणावर त्या निःशंकपणें कर्जे देऊ लागल्या. ह्या कारणानें सट्टेबाजीस भयंकर ऊत आला. ह्या परिस्थितीमधील धोक्याबाबत कित्येक वेळां देण्यांत आलेल्या सूचनाचा विचार करण्याजोगी लोकांची मनःस्थितीच नव्हती.

हळु हळु, चलतीचें पाऊल मागें मागें येऊं लागलें व एका आठवड्यांचे आत भागाच्या किंमती घसरल्या ! किंमती आणखी खाली जाण्यापूर्वीं आपले भाग विकून टाकण्याची लोक धाई करूं लागले. दुकानदारांनीं कारखानदारांच्या मालासंबंधातील ऑर्डरी छोटल्या, लासो लोकांनीं जुन्याच मोटारगाड्या आणखी एक वर्षभर वापरण्याचें ठरविलें, विकलेला माल नापसंत म्हणून दुकानात परत येऊ लागला व आत्महत्त्येची लाट जोरानें उसळली सवा कोटि अमेरिकन लोक सट्टेबाजीच्या नादानें नुकसानीत आले, बँकांनीं आपले दरवाजे बंद केले, कारखान्यास काम मिळेनासें झालें, बेकारी वाढली व मदीची साथ प्लेगप्रमाणें देशभर पसरली, आणि त्याचा सर्व जगावर प्रतिकूल परिणाम झाला. अमेरिकेनें युरोपातील ऋणको राष्ट्रस कर्जाची तहकुबी देण्याचें नाकारलें, ह्यामुळे सोन्याचा प्रवाह कर्जेफेडीकरितां त्या देशाकडे वाहू लागला. अमेरिकेस इतर राष्ट्रांनीं देणें असलेल्या रकमाचे मोनानें जगातील सोन्याचा पुरवठा अत्यल्प होता, आणि अमेरिकेकडे पाठविलेलें सोनें त्या देशाचे राष्ट्रीय बँकेत अडकून पडल्यानें, तें दुर्मिळ होऊन महागलें इतर जिनसांची किंमत सोन्याच्या नाण्यानीं मापली जात असे, त्यामुळे अर्थातच सोनें महाग झालें तसे इतर मालाचे भाव उतरले सोन्याच्या किंमतीत ४० टक्के वाढ झाली व तितकीच इतर बाजार-भावांत घट झाली. मालाचे भाव पडल्याकारणानें लोकाजवळील ऋण-साधन कमी झालें, आणि जगातील सर्वच देशात हाहा.कार उडाला फ्रान्सनें अमेरिकेप्रमाणेंच सोनें साठविण्यास सुरवात केली, व सोन्याचा चलन म्हणून होणारा उपयोग बंद पडला. आजवर, अमेरिकेस औद्योगिक मंदीचे दुष्परिणाम कधीच भोगावे लागले नव्हते. उद्योगी मनुष्यास धनप्राप्ती व्हावयाचीच, एकाच्यास नोकरी मिळाली नाहीं तर त्यास जबाबदार तोच, अशी मनोवृत्ति अमेरिकेंत निर्माण झालेली होती. बेकारीसंबंधात समाजाचें काहीं कर्तव्य असतें, ह्याची जाणीवच त्या देशात उत्पन्न झालेली नव्हती. जोपर्यंत चलती होती, तोपर्यंत हें सर्व ठीक होतें, परंतु आता मंदीच्या दिवसातहि बेकार लोकांस सरकार विचारीनासें झालें. इंग्लंडमधील बेकारीच्या विम्याकडे व बेकारास देण्यात येणाऱ्या मदतीच्या योजनाकडे अमेरिका आजवर तुच्छतेनें पहात असे, परंतु खुद्द स्वतःवरी पाळी आली, तेव्हा अमेरिकेस ह्या योजनांचें महत्त्व पटलें. कारखाने बंद पडले व त्यातच अवर्षणाची भर पडून शेतीचा धंदा पार बुडाला ! पिकांचा नाश झाला व शेतकरी कुटुंबें धुळीस मिळालीं ह्या सर्व आपत्तींस अमेरिकन सरकार मोठ्या धैर्यानें व चिकाटीनें तोंड देत आहे. परंतु आज एक पचमाश लोकसंख्येचें पोट सरकारी मदतीवर अवलंबून आहे, अशा परिस्थितीत प्रगतीचें पाऊल मंदच रहाणार हें उघड आहे. आता प्रगतीची दिशा दिसू लागली असून तिच्या मार्गातील सांच सडगेहि स्पष्ट झालें आहेत. तेव्हा ह्यापुढें योग्य निश्चयानाखाली उद्योगधंदे चालविले जाऊन अंतिम लोकहिताचें संरक्षण केळें जाईल ह्यात सशय नाहीं.

(" न्यूज ऑफ दि वर्ल्ड " मधील एका लेखाचे आधारें)

हिंदी लष्करांतील सैनिकांचें आरोग्य

हिंदी लष्करांतील ब्रिटिश सैनिकांपेक्षा हिंदी सैनिकांस आजारी पडून इस्पितळांत जाण्याचा प्रसंग कमी वेळां येतो व ब्रिटिशांपेक्षा त्यांचें आरोग्य चांगलें रहातें, असा अनुभव आहे १९३५ सालीं ह्याबाबत थोडी सुधारणा झाली असल्याचें सालील आंकड्यांवरून दिसून येईल:—

	इस्पितळांत जाणाऱ्यांचें दर हजार संख्येशीं प्रमाण	१९३४	१९३५
ब्रिटिश अधिकारी		४२९	४७०
” सैनिक		५७४	५६७
हिंदी अधिकारी		३३५	३४७
” सैनिक		४५६	४२२

अधिकाराच्या जागांवरील सैनिकांस इस्पितळाची वारी कमी वेळा करावी लागते, हेहि वरील आंकड्यांवरून स्पष्ट होतें.

ब्रिटिश सैनिकांस १९३५ सालीं मलेरियाचा उपद्रव कमी प्रमाणावर झाला. हिंदी सैनिकांपैकी १४,७२८ जणांस हिवताप आला, त्यांपैकी ९ सैनिकांचा त्यानें बळी घेतला केव्हा येथील लष्करी ठाणें हिंवातापाचे दृष्टीनें ब्रिटिशांस जाचक झालें लष्करी ठाण्यातील हिंदी वस्तीमधूनच रोगाच्या उपद्रवास सुरवात होते असें सरकारी अहवालांत म्हटलें आहे.

बार्शी सेट्रल कोऑपरेटिव्ह बँक लि.

(स्थापना १९०६)

नोटिस

या बँकेचे सर्व मॅंबरांस कळविण्यात येतें की, बँकेची सर्व-साधारण सभा तारीख २२ आगष्ट १९३७ रविवार रोजी दुपारी (३) वाजता बार्शी येथें बँकेचे ऑफिसात सालील विषयाचा विचार करण्याकरितां भरेल, त्यावेळीं सर्व मॅंबरांनीं हजर राहावें अशी विनंति आहे.

(१) ता. ३०/६/३७ अखेरचे हिशेब व मॅनेजिंग बोर्डांनो क्लेळा रिपोर्ट मजूर करणें

(२) शेअरवर देण्याचा डिव्हिडेंडचा दर ठरविणें

(३) बँकेचा पोट नियम २७ (३) यांस अनुसरून चालू सालीं रिटायर झालेल्या डायरेक्टरांचे जागीं नवीन निवडणूक करणें. व्यक्तिशः सभासदांतर्फे डायरेक्टरांपैकी श्री. जी आर साने हे व सोसायट्यातर्फे डायरेक्टरांपैकी, श्री. देशमुख हे रिटायर होत आहेत.

(४) रिपोर्टांतील यादीप्रमाणें पोट-नियम दुरुस्त करणें

(५) व्यक्तिमात्र सभासदांस रु. ३००० पर्यंत कर्ज मिळणेचे अर्ज मंजूर करणें. सदर अर्ज साधारण सभेपूर्वीं निदान एक दिवस अगोदर दिले पाहिजेत.

(६) सन १९३७-३८ सालामध्ये बँकेनें उभारावयाच्या कर्जांक भांडवलाची कमाल मर्यादा ठरविणें.

(७) चेअरमन यांचे परवानगीनें आयते वेळीं येणारीं दुसरीं कामें.

बार्शी,
ता. २६ जुलै १९३७.

बोर्डाचे ह्युकुमावरून
र. प. पटवर्धन,
मॅनेजर.

धी बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना— ७ सप्टेंबर १९०६]

उभारलेलें भांडवल	...	...	रु. २,००,००,०००
घसूल झालेले भांडवल	..	...	रु. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड	..	...	रु. १,०५,००,०००

मुख्य कचेरी—ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई

शाखा—बुलियन एक्सचेंज (शेअर मेमन स्ट्रीट, मुंबई), वाद्रे (मुंबईनजीक), मलबार हिल (मुंबई), काळवादेवी (मुंबई), अहमदाबाद, अहमदाबाद-स्टेशन शाखा, कलकत्ता, कलकत्ता-बडाबजार, पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत, नागपूर सिटी

लंडन एजन्ड्स—धी वेस्टमिन्स्टर बँक लिमिटेड

चालू ठेवीवरील व्याजाचा दर

जानेवारी ते डिसेंबर अखेर दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या चालू ठेवीवर शेंकडा ३ टक्का व्याज दिलें जाईल; परंतु एक लाखावरील रकमेच्या चालू ठेवीवर स्पेशल व्याजाची आकारणी वेळीं जाईल सहामाही अखेर व्याजाचा रकम ५ रु इतकी असल्याशिवाय व्याज दिलें जाणार नाही कायम, थोडक्या मुदतीच्या व सेव्हिंग बँके-कडील ठेवी सुद्धा आम्ही ठेवून घेतों, व त्यावर व्याजाची योग्य आकारणी करतो; विशेष माहिती व नियम वगैरे अर्जांनो मागवावेत.

शिवाय ट्रस्टी या नात्यानें इतर जीं कामें करावयाचीं तीं करावीं लागू त्यास तीं सुद्धा ही बँक करते नियमाची माहिती अर्जांनो मागवावी. शिवाय, सर्व प्रकारचे बँकेचे व्यवहार या बँकेमार्फत केले जातात

एजंट:— टी आर लालवाणी

नागपूर प्रीमिअर को-ऑपरेटिव्ह
हाउसिंग सोसायटी, लिमिटेड.

टिळक पुतळ्याजवळ, नागपूर सिटी.

	रुपये
अधिकृत भांडवल	१,००,०००
जमा असलेले भांडवल	८३,१००
रिझर्व्ह फंड	४,८१२
इतर फंड	८९४
मुदतबंद ठेवी	१,६२,९९३
सेव्हिंग बँक ठेवी	६,७१६
मॅंबरांकडून येणें असलेलें कर्ज	२,८६,५३६
सरकारी रोखे व तत्समान रोख्यात गुतविलेली एकूण रकम	४२,६२४

सोसायटी जास्त कमी मुदतीच्या ठेवी स्वीकारते. ठेवीची रकम पूर्ण सुरक्षित. शेअर्स विकत मिळतात आतांपर्यंत डिव्हिडेंड पांच टक्काहून केव्हाही कमी दिलें गेलें नाहीं. सोसायटी आपल्या मॅंबरांना त्यांच्या घराचे तारणावर कर्ज देते.

सोसायटीसंबंधीच्या पूर्ण माहितीसाठीं पत्र-व्यवहार करा अगर समक्ष भेटा.

जॉइंट ऑनररी सेक्रेटरीज

स्फुट विचार

मध्यवर्ती राज्यव्यवस्थेत लोकसत्ता पाहिजे

येथील वाढिया कॉलेजमधील इतिहास व अर्थशास्त्र ह्या विषयाचा विशेष अभ्यास करणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या समितीची चालू वर्षातली पहिली सभा झाली, त्याप्रसंगी प्रो. काळे ह्यांनी प्रि. खाडके याचे अध्यक्षतेखाली "हिंदुस्थानच्या राजकीय आणि आर्थिक परिस्थितीचीं कांहीं व्यावहारिक अंगे" ह्या विषयावर व्याख्यान दिले. राष्ट्रीय सभेसारख्या संघटित व बलवान पक्षाच्या अनुयायांनी प्रधान मंडळें बनवून राज्यकारभार स्वतःच्या हातात घेतल्याकारणाने सनदशीर पद्धतीने लोकसत्तेची प्रगति घडवून आणण्याचा मार्ग मोकळा झाला आहे असे सांगून मध्यवर्ती राज्यव्यवस्थेत जनतेच्या प्रतिनिधींस योग्य अधिकार प्राप्त झाल्यावाचून हिंदुस्थानची खरी राजकीय व आर्थिक उन्नति होणार नाही असे त्यांनी प्रतिपादन केले. बहुजन समाजाच्या हिताच्या अनेक गोष्टी प्रातिक प्रधान मंडळास करता येतील आणि त्याने त्या केल्या पाहिजेत हे खरे असले तरी कराच्या महत्त्वाच्या बाबी आणि राष्ट्रच्या जिवाळ्याच्या प्रश्नांबाबतचे घोरण हिंदुस्थान सरकारच्या कक्षेत आहे आणि त्या संबंधांत नवीन राजकीय घटनेमध्ये काहीही सुधारणा नाही. आयात जकाती, औद्योगिक संरक्षण, चलन व हुडणावळ, प्राप्तीवरील व मिठावरील कर, सैन्यावरचा खर्च इत्यादि अत्यंत महत्त्वाच्या विषयांत लोकानियुक्त प्रतिनिधींस कांहींच सत्ता नाही. नवीन घटना असमाधानकारक व अपुऱ्या असल्याविषयी देशातल्या सर्व पक्षांच्या व विचारांच्या लोकांचे एकमत आहे. ह्याचे कारण प्रातिक राज्यव्यवस्थेत असलेले निर्बंध एवढेच नसून मध्यवर्ती कारभारात लोकांचे पाऊल पुढे पडण्याची घटनेत तरतूद नाही हेच प्रमुख आहे आपल्या वाढत्या लोकसंख्येच्या पोटापाण्याचा प्रश्न प्रत्येक राष्ट्र वसाहतीच्या द्वारे सोडवू पहात आहे पण हिंदी जनतेची दक्षिण आफ्रिका व इतर देश ह्यामध्ये काय अवस्था आहे हे प्रसिद्धच आहे. शाजिबारचा लढा ह्याच राजकीय राष्ट्रीय दुर्बलतेचे लक्षण आहे राजकीय आणि आर्थिक स्वायत्तता ज्या घटनेत नाही ती हिंदी लोकांनी असमाधानकारक मानली तर त्यात काय आश्चर्य आहे ?

राष्ट्रीय संघटनेची आवश्यकता

प्रो. काळे ह्यांच्या भाषणांतील दुसऱ्या महत्त्वाच्या मुद्याचे त्रोटक विवेचन खाली दिले आहे. ब्रिटिश लोक उत्क्रांतिवादी आहेत आणि ब्रिटिश पार्लमेंटरी पद्धतीची राज्यव्यवस्था हिंदुस्थानात स्थापन करण्याचा आपला निश्चय त्यांच्या मुत्सद्यांनी जाहीर केला आहे. त्यांच्या देशाच्या राजकीय व आर्थिक इतिहासाचे मनन करून हिंदी लोकांस स्वतःची राज्यघटना बदलून घेतां येईल राष्ट्रीय वृत्तीच्या प्रबळ व सुसंघटित पक्षाच्या हातांत अनेक प्रांतांमध्ये आतां सत्ता आली आहे. सध्याच्या घटनेस वेळोवेळ मुरड घालून व नवीन प्रघात पाडून अप्रत्यक्ष रीतीने त्यास लोकशाहीची स्थापना क्रमाक्रमाने करतां येईल. राष्ट्रीय प्रगतीसाठी मध्यवर्ती राज्यकारभारांत लोकप्रतिनिधींस सत्ता प्राप्त झाली पाहिजे तीहि जनतेचे संघटन व तिच्या मतांचे बल वाढवून हस्तगत करतां येईल आम्हीं नवीन घटना मोडून टाकणार ही घोषणा एका बाजूस आणि पार्लमेंटने हिंदुस्थानास

दिलेली घटना ही फार मोठी जबाबदारीची उदार देणगी असून कित्येक वर्षे हिंदी लोकांनी तिच्यावरच समाधान मानून स्वस्थ राहिले पाहिजे हा ब्रिटिश मुत्सद्यांनी व्यक्त केलेला अभिप्राय दुसऱ्या बाजूस, ह्या दोन्ही गोष्टी आत्यंतिक स्वरूपाच्या आहेत असे विचारी नागरिकांनी मानून राष्ट्रीय एकीकरण व लोकमतांचे संवर्धन ह्याच्या मार्गे लागले पाहिजे. फेडरेशन येवो अथवा न येवो, मध्यवर्ती राज्यकारभारात लोकनियुक्त प्रतिनिधींस सत्ता मिळाल्यावाचून राष्ट्राच्या उन्नतीचा मार्ग मोकळा होणार नाही आणि प्रांतिक स्वायत्तेचा पूर्ण फायदा जनतेच्या पदरीत पडणार नाही ही मागणी एकमुखाने सतत होणे आवश्यक आहे. ह्याकरिता हिंदी जनतेमधील भेदभाव नाहीसे होऊन त्याच्यामध्ये परस्पर-विश्वास उत्पन्न झाला पाहिजे आणि हे राष्ट्रीय संघटनेचे महत्त्वाचे कार्य पुढाऱ्यांनी हाती घेणे अगत्याचे आहे राजकीय व आर्थिक भूमिकेवर हिंदी जनता उभी राहून आपल्या मागण्यांचा पुरस्कार जुटीने करील तर ब्रिटिश पार्लमेंटास त्यास मान यावाच लागेल कारण, ब्रिटिश इतिहास, राजकारण व अर्थकारण ह्यांचे तेंच रहस्य आहे सध्याची राजकीय परिस्थिति ह्या प्रकारच्या प्रगतीस अनुकूल आहे, ही गोष्ट उत्तेजनकारक आहे आणि तिचा पूर्ण उपयोग लोकांनी करून घेतला पाहिजे

रोखेबाजाराची घडी केव्हा बसणार ?

मुंबईच्या रोखेबाजाराचा जम अजून नीट बसला आहे असे दिसत नाही त्या बाजाराचे नियंत्रण करणारे मंडळ आणि त्यामध्ये घंदा करणारे दलाल ह्यांच्या मते आपल्या सस्थेस विस्तृत मर्यादित स्वातंत्र्य असावे आणि तिच्या व्यवहारात सरकार व बाहेरची जनता ह्यांनी ढवळाढवळ करू नये, आणि ह्याच मुद्यावर मॉरिसन कमिटीच्या कित्येक शिफारसी आणि मुंबई सरकारच्या त्याविषयीच्या सूचना त्यास मान्य झालेल्या नाहीत आपल्या अधिकारात जी नियंत्रण रोखेबाजाराच्या व्यवहारावर घालता येण्यासारखी आहेत ती आपण घालू असे म्हणून बाजार-सस्थेच्या संचालकांनी काही नियमांची कडक अमलबजावणी करण्याचे ठरवले परंतु हा नियंत्रणाचा उपक्रम धंदेवाल्या दलालास पटत नाही असे दिसते. आपल्या कारकुनांनी काही तरवणीचा (एकाच रोख्यांची खरेदी विक्री करून ह्या व्यवहारातून नफा काढणे) व्यवहार केला आहे की काय ह्यासंबंधाची माहिती सर्व दलालांनी पुरवावी आणि हा निषिद्ध व्यवहार केला गेला असेल तर त्याबद्दल जबाबदार असलेल्या दलालांस रोखेबाजारात घंदा करण्याची एक आठवडाभर बंदी करण्यात येईल अशा आशयाची नोटिस सस्थेच्या चिटनवीसांनी काढल्यामुळे बाजारात खळबळ उडून गेली आणि गेल्या शनिवारी दलाल व दुय्यम दलाल ह्यांनी नेहमीप्रमाणे ठरलेल्या वेळी घटा झाली तरी व्यवहार करण्याचे नाकारले तरवणीच्या व्यवहारा-मुळे रोख्याचे भाव कृत्रिमपणाने वरखाली जातात आणि सडेबाजीस उत्तेजन मिळते ह्या मुद्यावर त्यांचे नियंत्रण करण्यात येत आहे. प्रस्तुत विषयासंबंधाने व्यवस्थापक मंडळाने केलेल्या ठरावाचा विचार करण्यासाठी सस्थेच्या सभासदांची एक सभा बोलावली जावी असा प्रयत्न कित्येक दलालांनी चालविला आहे. बंद पाडलेला व्यवहार चालू झाल्यावाचून आपण सुचविली जाणारी सभा बोलावणार नाही असे सस्थेचे अध्यक्ष, मि. प्रॉफ, ह्यांनी म्हटल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे. व्यवस्थापकाच्या अधिका-राचा, शिस्तीचा आणि नियमाच्या युक्तायुक्ततेचा प्रश्न प्रस्तुत प्रकरणांत उपस्थित झाला आहे. मुंबईच्या रोखेबाजारात अशी वादळे (चहाच्या पेल्त्यातलीं का तीं असेनात) वारवार उठावी आणि तेथील व्यवहार काही वेळपर्यंत बंद पाडण्याची पाळी यावी हे ठीक नाही.

मोटार वहातुकीची सुरक्षितता व कार्यक्षमता कशी वाढेल ?

मोठ्या शहरांतील गर्दीच्या रस्त्यातून मोटार सुरक्षितपणे हाकणें हें सोपें काम नाही त्याकरितां विशेष परिश्रम करून अनुभव व ज्ञान मिळविल्यावाचून मोटारीच्या सारख्यास कार्यक्षमता प्राप्त होणें शक्य नाही केवळ मोटार चालवितां आली म्हणजे सारख्याचे कामांत प्राविण्य मिळतें, असें मुळींच नाही. आपल्या इकडील कित्येक द्वायव्हर अशिक्षित व वेजबाबदार असतात व त्यामुळे अपघाताची सख्या निष्कारण वाढते ह्या द्वायव्हराची कसून परीक्षा घेतली व लायकीच्या काहीं किमान मर्यादितालील सारख्यास मोटार हाकण्यास प्रतिबंध केला, तर मोटारीची वहातूक आंतील उताळस व रस्त्यावरील इतर वाहनास व पादचारी लोकास सुरक्षित होईल ह्यांत सशय नाही. लडन येथील भाड्याच्या मोटारीचे सारख्यास भाडें करण्यास परवाना मिळण्यापूर्वी किती कडक परीक्षा यावी लागते, ह्याची हकीकत खाली दिली आहे, ती- वरून हिंदुस्थानांत ह्याबाबत प्रगतिपर जागरूकपणास किती वाव आहे, ह्याची कल्पना येईल.

स्वतःच्या मालकीची मोटार हाकूनच भाडें करावयाचें असल्यास लडन मधील द्वायव्हरास प्रथम मोटार खरेदी करावी लागते. भाड्याची मोटार १० वर्षांनंतर वाढ केलीच पाहिजे, असा नियम आहे. साधारणपणे, प्रत्येक मोटार मर्यादित ७ वर्षे टिकते. मोटारीच्या खरेदीनंतर ती चालविण्याचें पद्धतशीर शिक्षण घेतलें पाहिजे. नंतर लडन येथील रस्त्याबाबत त्यानें परीक्षा दिली पाहिजे "अ ठिकाणापासून व ठिकाणापर्यंत जावयाचें आहे, त्यास सर्वांत जवळचा रस्ता कोणता ?" अशा प्रकारच्या प्रश्नाचीं उत्तरे त्यानें चटकन दिलीं पाहिजेत. ही परीक्षा उतरल्यानंतर मोटार हाकण्याची चाचणी घेण्यांत येते "येथें वळ, हा उतार येथें मोटारीत घे. अमक्या रस्त्यानें चल" असे हुकूम त्यास बिनचूक पाळता यावे लागतात. नंतर वैयकीय परीक्षा उतरावी लागते. शरीरप्रकृति सुदृढ असून दृष्टीहि निकोप असल्यावाचून लायसेन्स मिळत नाही. ही शारीरिक तपासणी वरचेवर घेतली जाते आणि फक्त लायक द्वायव्हराचा परवानाच कायम ठेवण्यांत येतो. उरारिक वयाचे वरील सारख्यास ही परीक्षा दरसाल उतरावी लागते

लडन शहरात ८,००० भाड्याच्या मोटारी आहेत. ह्या सर्व नेहमी पूर्ण दुरुस्त स्थितीत राखाव्या लागतात. गेल्या वर्षी ह्या बाबत १२ हजार नोटिसा पोलिसाकडून मोटारहाक्यावर बजावण्यांत आल्या. सहा मैलाचे आतील भाडें मोटारवाल्यांस नाकारतां येत नाहीं काहीं रस्त्यावर मोटार मार्गे नेऊन फिरविणें कायद्यानें विरुद्ध आहे. ह्याखेरीज इतर अनेक बंधनें त्यांस पाळावीं लागतात.

हिंदुस्थानातील मुंबईसारखी काहीं शहरे वगळल्यास, इतर ठिकाणी मोटारीची वहातूक वाढलेली असली तरी ती सुरक्षित चालावी ह्याबाबत प्रयत्न विशेषेसे केलेले दिसत नाहीत. अरुंद रस्ते, वाटेत साचसळगे, वहातुकीच्या नियंत्रणाचा अभाव, अशिक्षित सारथी, बैलगाड्या व टागे ह्यासारख्या कमी वेगाच्या व मोटारीसारख्या जलद वेगाच्या वहानांची गल्लत, इत्यादि अनेक कारणांमुळे मोटार वहातूक धोक्याची झाली आहे. भाड्याच्या लोकांवर कित्येक नियंत्रणे घातलेली असली तरी ती पाळण्यांत योग्य दक्षता घेतलेली दिसून येत नाही हेहि अपघातांचें एक कारण आहे शिघ्रगतीच्या साधनांबरोबर वहातुकीचें नियंत्रणहि येणें आवश्यक आहे नाहीतर सुधारणेच्या पायी मनुष्यहत्या मात्र व्हावयाची. पाश्चात्य देशापेक्षा हिंदुस्थानात अपघाताचें प्रमाण मोठें आहे, ह्याचें

कारण उघड असूनहि तें नाहीसे करण्याचे यत्न मात्र कसोशीनें होत नाहीत लडनमधील सारथ्याकडून किती बिनचूक कामाची अपेक्षा केली जाते, ह्याचें वर दिलेले वर्णन हिंदुस्थानांतील मोटारीच्या मालकास व मोटारहाक्यास मार्गदर्शक झोण्याजोमें आहे अर्थात् पाश्चात्य देश व हिंदुस्थान ह्यांच्या सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक परिस्थितीत किती तरी अंतर आहे हें येथें विसरून चालावयाचें नाही. तथापि, गुलाबास काटे असतात हे ध्यानात वागवले पाहिजे आणि नवीन सुधारणा व सुसोयी ह्यांत तर त्याचीं आनुवंशिक असलेली बंधनेंही स्वीकारलीं पाहिजेत ह्याची जाणीव सर्वांस झाली पाहिजे. असें झालें नाही तर सुधारणा अगलट येतात.

झारापकर टेलरिंग कॉलेज

पुणे येथील सुप्रसिद्ध झारापकर टेलरिंग कॉलेजला ह्या आठ-वड्यांत पुढील थोर लोकानीं भेटी दिल्या सोमवार, ता. २६ रोजी, मुंबई सरकारचे माजी शिक्षणमंत्री दिवाण बहादुर सर एस. टी. कवळी, ता. २७ रोजी रावबहादुर व्ही. एल. ठुवे, एम. एल. सी, श्री. डी. इ. पालकर, बी. ए. एलएल बी., रावसाहेब चिपळूणकर व रावसाहेब बोटे, ता. २८ रोजी मुंबई सरकारचे माजी मुख्य प्रधान सर धनजीशहा कूपर, ता. २९ रोजी मध्यभागचे असि कमिश्नर मे. हॅम इस्त्रायलसाहेब या गृहस्थानीं भेटी देऊन संस्थेची शिक्षणपद्धति पाहून समाधान व्यक्त केलें

डॉ. बी. आर. गुणे

पुणे-सिटी यांचे

—पांढरें-सत्त्व—

हें सत्त्व पोटात अचानक उद्भवणाऱ्या नेहमीच्या विकारावर जलद गुण देणारे बहुमोल औषध-गणनें गेलें आहे. पोटदुखी, अपचन, मळमळ, वांती, छातीतील जळजळ, तोंडास घाण येणें, वगैरे विकारावर हें आश्चर्यकारक गुण देणारे आहे (सर्वत्र मिळतें)

८ पॅकेटसच्या एका बॉक्सची किंमत १। रूपया

डॉ. बी. आर. गुणे,

स्पेसिफिक होम, १५३ बुधवार पेठ,
पुणे २.

पहिली बक्षिसाची वांटणी एक हजार रुपयांची,
ता २०-६-३७ ला झाली

धेये धेवे तळे साचे

आयुष्यातील नानाविध आपत्तीशीं तोंड देण्यास
खरेदी करा

फक्त रु १३८८ पुन्हां हस्ता नाही
बक्षिसाची वांटणी दरसाल एका बॉडची मुदत २० वर्षे

— प्रॉव्हिडंट विमा —

डॉक्टरी तपासणी नाही जास्तीत जास्त मिळणारी रकम रु ५००
मासिक हस्ता ८८ ते रु २ फायदेशीर एक ह्या विमा पॅलिती

माहिती मागवा, अगर आमचे एजंटस विचारा.

धी महाराष्ट्र इन्शुरन्स कं. लि.

कराड . . . जि सातारा

डॉ. बी. आर. गुणे

(अल्प-परिचय)

[आपल्या कर्तव्यगरीने उद्योगधंद्यांत पुढे आलेल्या यशस्वी महाराष्ट्रीय गुणवंतांच्या कार्यांचा परिचय आम्ही 'अर्था'च्या वाचकांस करून देत आहो. डॉ. बी. आर. गुणे यांचा अल्पपरिचय खालील माहितीवरून होईल.]

स्वतःचे कर्तव्यगरीवर महाराष्ट्रांत औद्योगिक क्षेत्रामध्ये अथोडे पुरुष

डॉ. बी. आर. गुणे

ग्राफीवर ७५ हजारांवर रुपये मिळविले आहेत.

प्रथम त्यांचे शिक्षण मुंबईस "स्कूल ऑफ आर्ट" मध्ये झाले. त्यांचे मूळ धरणे वैद्याचे, परंतु कारणपरत्वे त्यांस फोटोग्राफर बनावे लागले. मुंबईतील त्यांच्या निवासस्थानाशेजारील एका कुटुंबातील दोन-तीन मुलांस डांग्या खोकला आला होता. रोज रात्री मुले खोकून खोकून हेराण होत. डॉक्टर व वैद्य लोकांचे औषधोपाय दोन-चार माहिने करूनहि मुलांस आराम पडेना. मुलांचे ते प्राणांतिक हाल पाहून डॉक्टरसाहेबांचे मनावर फार विलक्षण परिणाम झाला.

औषधे देऊन मुलांचा खोकला कां थांबू नये असा त्यांच्यापुढे उभा राहिला. डॉक्टरांना विचारांत डांग्या खोकला मुदतीशिवाय जात नाही असे त्यांनी उत्तर द्यावे. त्यावर आपण कांही तरी उपाय करावा असे त्यांच्या मनाने घेतले व या संशोधनासाठी लागणाऱ्या पैशाचे व्यवस्थेसाठी त्यांना फोटोग्राफीचा धंदा करावा लागला. ज्या धंद्यांत आपण पडू त्यांत वरच्या दर्जाचे स्थान पटकत्रिण्याची डॉक्टरसाहेबांची महत्त्वाकांक्षा असल्यामुळे त्यांनी आपल्या धंद्यांत बराच पैसा व उत्कृष्ट नावलौकिक कमाविला व आपण युरोपियन फोटोग्राफरपेक्षा जास्त चांगले काम करू शकतो हे त्यांनी सिद्ध करून दिले. निरनिराळ्या कॉलेजचे युरोपियन प्रिन्सिपॉल व त्या वेळचे गव्हर्नरसाहेब यांनाहि त्यांचेकडून मुद्दाम फोटो काढवून घेऊन त्यांचा गौरव केला. ह्या कार्यांत त्यांना जसजसे यश येत गेले तसतशी त्यांची

पुढे आले, त्यांत डॉ. बी. आर. गुणे यांचा प्रामुख्याने उल्लेख केल्यास अतिशयोक्तीचे होणार नाही. पुण्यातील पहिले फोटोग्राफर म्हणून डॉ. बी. आर. गुणे यांची ख्याती आहे.

सन १९०४ पासून २५ वर्षे सारा म हा रा हू श्री. गुण्यांची गुणवान फोटोग्राफर म्हणून गणना करित हाता व पाव शतकांत त्यांनी केवळ फोटो-

संशोधनाची महत्त्वाकांक्षा वाढत गेली व फोटोग्राफीत मिळविलेले पैसे ते औषधांचे संशोधनांत खर्च करू लागले. अशा रीतीने संशोधन करून त्यांनी सन १९२४ साली डांग्या खोकला, मळे-रिया, कॉलरा, नारू, झटके येणे, डोकेंडुखी यांवर पेटंट औषधे निर्माण केली.

सन १९२५ साली पुणे येथे भरलेल्या प्रदर्शनांत त्यांच्या औषधाचे ठिकठिकाणी प्रयोग करण्यांत येऊन ते यशस्वी झाल्याने त्यांस पुण्याचे कलेक्टर मि. मॉंटफोर्ड यांनी सुवर्णपदक दिले. त्यांच्या या अलौकिक यशाबद्दल सन १९२७ साली त्यांचा जाहीर गौरव करण्यांत आला व पूना मर्चंट्स असोसिएशनप्रभृति संस्थांनी त्यांना १२०० रुपयांची थैली व सुवर्णपदक ही अर्पण केली.

डॉक्टरसाहेबांनी रोज वीस वीस तास काम करून जे कार्य केले त्यापासून तरुणांना चांगलाच धडा घेता येण्यासारखा आहे. त्यांच्या औषधाबद्दल श्री. शंकराचार्य डॉ. कुर्तकोटी, श्री. सुभाषचंद्र बोस, डॉ. भटकमकर, डॉ. मुजे व इतर अनेक मोठमोठ्या डॉक्टरांनी व सद्गृहस्थांनी उत्तम प्रशस्तिपत्रे देऊन त्यांच्या कार्याचा गौरव केला आहे.

मुंबईचे माजी मुख्य प्रधान व त्या वेळचे लोकलबोर्डाचे अध्यक्ष सर धनजीशहा कूपर यांनी त्यांच्या औषधांस प्रोत्साहन देऊन लोकलबोर्डाकडे त्यांची औषधे सुरू केली.

डॉ. बी. आर. गुणे यांनी वरील औषधांच्या संशोधनाचे देशाकरता स्वार्थत्यागपूर्वक जी अपूर्व कामगिरी केली त्याबद्दल राष्ट्राने त्यांचे उतराई होणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे, त्यांच्या दीर्घभ्रमांपासून योग्य तो बोध तरुण पिढीने घेतला पाहिजे.

सेवानिवृत्त होणाऱ्या नोकरास दिलेले बक्षीस

प्राप्तीवरील कराचे कक्षेबाहेर

एका हिंदी कंपनीमध्ये काम करीत असलेल्या नोकरास, तो सेवानिवृत्त होईपर्यंत, मासिक पगार व सहामाही बोनस मिळत असे. ह्या दोन्हीच्या रकमा प्राप्तीवरील कर कापून त्याच्या हाती येत असत. कंपनीच्या अधिकाऱ्यांस पेन्शन न मिळता, ऑफिसर्स रिटायरिंग फंडांतून सेवानिवृत्तीचे वेळी बोनस मिळण्याची योजना होती. वर निर्दिष्ट केलेला अधिकारी १९३३ साली सेवानिवृत्त झाला, त्यावेळी कंपनीने त्यास धावत्याचे बोनसमधून प्राप्तीवरील कर कापून घेतला व इनकमटॅक्स अधिकाऱ्याकडे तो भरला. ही कराची आकारणी कायद्यास धरून नाही, ह्या मुद्यावर मद्रास हायकोर्टाने कराची रकम परत देवविली. इनकमटॅक्स अधिकाऱ्यांनी प्रीव्हीकौन्सिलकडे अपील केले, ते खर्चासह काढून टाकण्यांत आले. कंपनीने फंडामध्ये अधिकाऱ्यांचे नावाने दाखल केलेल्या रकमा चालू कामाकरिता धावत्याच्या पगाराचे सदरांत बसत नाहीत व सेवानिवृत्तीचे वेळी इमानी अधिकाऱ्यास दिलेल्या बक्षीसास प्राप्ति म्हणता येणार नाही; सबब त्यावर कर घेता येत नाही, असा प्रीव्हीकौन्सिलच्या न्युट्रिअल कमिटीने निर्णय दिला.

धी ईस्टर्न नॅशनल बँक लि., कलकत्ता.

या बँकेच्या सातारा डिस्ट्रिक्ट मॅनेजरच्या हाताखाली काम करण्यासाठी पगारी स्पेशल एजंट्स नेमणे आहे.

पगार रु. ५०-५-१०० प्रमाणे. शिवाय प्रॉव्हिडंट फंड व पेन्शन वगैरे.

१२२ पॅलेस स्ट्रीट, सातारा सिटी.

वा. सा. चारटके, बी. ए. एल.एल. बी., डि. मॅनेज इ. न. बँक.

कपाशीच्या भावाची घसरगुंडी

बाजारभाव खाली का गेला ?

अमेरिकेत कपाशीची लागवड अतिशय मोठ्या प्रमाणावर होत असल्याने न्यूयॉर्क येथील कपास-बाजार फार मोठा आहे न्यूयॉर्क बाजारातील दरांवर जगातील इतर ठिकाणच्या बाजारातील भाव अवलंबून असतात. न्यूयॉर्क येथील बाजारभाव विद्युत् सदेशाने जगभर पसरतात व त्याच्या अनुरोधाने इतर ठिकाणचे बाजारभाव हेतकावे खात असतात. तथापि, स्थानिक कारणांमुळे किंवा वेळां भावांत चढ-उतार होतो गेल्या तीन महिने न्यूयॉर्क बाजारातील भाव मंदीचे असून किंमती ३७५ पॉइंट्सनी उतरल्या आहेत. १ पौड वजनाच्या कपाशीच्या किंमतीत १०० पॉइंटनी चढ अगर उतार झाला म्हणजे मुंबईच्या बाजारातील एक खंडी २० रुपयांनी महाग अगर स्वस्त होते, असा ठोकताळा आहे. ह्या हिशोबाने मुंबई येथील बाजारात कपाशीचा भाव अलीकडे ७५ रुपयांनी उतरावयास पाहिजे होता, परंतु फक्त ४० रुपयांचीच त्यांत घट झाली आहे अमेरिकेतील भाव पडण्याची कारणे स्थानिक राजकीय स्वरूपाची असल्याने त्यांचा मुंबई बाजारभावावर परिणाम झालेला नाही. सर्वच जिनसांचे बाजार आता चढीचे आहेत लोकांची क्रयशक्ति वाढत आहे, युद्धविषयक पूर्वतयारी-करिता मालास मागणी येत आहे व सोन्याचा पुरवठाहि जास्त होऊ लागला आहे. अशा परिस्थितीत कपाशीचाच भाव फक्त खाली जाण्याचे प्रयोजन नाही मुंबईच्या बाजारभावात झालेली चढ-उतार सकारण नाही सबब त्यातील भाव लवकरच स्थिरावतील, अशी अपेक्षा आहे.

क्रि. प्रो. कोडाचे ९४ वें कलम व बँकांची इतर क्रिमिनल प्रोसीजर कोडाच्या ९४ व्या कलमानुसार बँकेच्या वया पोलीस स्टेशनवर दाखल करावयास पोलीसकडून हुकूम मिळाला असताहि इपिरियल बँकेच्या लाहोर शाखेचे अकॉंटंट, मि. प्राइस, ह्यांनी तसे केले नाही, ह्याबद्दल त्यांचेवर इ. पि. को च्या १७५ व्या कलमाखाली सटला भरण्यांत आला होता. ज्या सटल्यामध्ये बँकेचा वादी अगर प्रतिवादी ह्या नात्याने संबंध पोचत नाही, अशा वेळी त्याबाबत अधिकार असणाऱ्या कोर्टाच्या हुकुमाखेरीज बँकेस आपले कागदपत्र दाखल करावयास पोलीसखाते भाग पाडू शकत नाही, अशी आजवर बँकर्सची समजूत होती व बँकर्स बुक्स एव्हिडन्स अॅक्टाने त्यास ह्या प्रकारचे संरक्षण दिलेले आहे, असा त्यांचा ग्रह होता. मि. प्राइस ह्यांनी हे प्रकरण हायकोर्टापर्यंत नेले, परंतु बँकेच्या वयाची पोलीसांनी तपासणी करण्यास कोर्टाच्या हुकुमाची आवश्यकता नाही, असा हायकोर्टाने निर्णय दिला. क्रि. प्रो. कोडाचे ९४ वें कलम बँकांच्या कागदपत्रास लागू होऊ नये, अशी व्यवस्था करावयाची कायदेमंडळाची इच्छा असती, तर तसा स्पष्ट खुलासा कलमात करण्यात आला असता. " आपल्या सातेदाराचे व गिन्हाइकाचे हिशेब गुप्त राखण्याची बँकेवर जबाबदारी असली, तरी कायद्याची आज्ञा मानणे हे बँकेचे आद्य कर्तव्य आहे. बँकेचे कागदपत्र पोलीसनाक्यावर नेणे फार गैर सोईचे होईल, ही गोष्ट खरी असली तरी कायद्यापुढे ते अपरिहार्य आहे" असे हायकोर्टाने आपल्या निकालांत म्हटले आहे. मुंबई व कलकत्ता ह्या शहरांत मात्र पोलीसआधिकाऱ्यांस केवळ आपल्या हुकुमाने बँकांची कागदपत्रे पहाण्याकरिता मागता येत नाहीत

लक्षांत ठेवा] १९३७-३८ सालअखेर [लक्षांत ठेवा

कॉमनवेलथचे तृतीय मूल्यमापन होणार

" जनतेच्या सहानुभूतीमुळेच "कॉमनवेलथ" ने सर्व विमा सत्थांत अग्रस्थान मिळविले आहे व त्याबद्दल आम्ही जनतेचे अत्यंत आभारी आहोत "

श्री. आर. एन. अभ्यंकर, बी. ए., एलएल. बी.,

मॅनेजिंग एजंट्स,

दि कॉमनवेलथ अॅशुरन्स कंपनी, लिमिटेड

११ बुधवारपेठ, पुणे नं २

महाराष्ट्रातील प्रत्येक ठिकाणी भरपूर कमिशनवर एजंट्स नेमणे आहेत तरी विशेष माहिती-करिता हेडऑफिसकडे पत्रव्यवहार करा

" अर्थ " ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयावरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची पुस्तके

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय झाले आहे.

किं १ रु. (६ स. निराळा)

व्यवस्थापक, "अर्थ" ग्रन्थमाला, पुणे

१२ वर्षे पुण्यांत लोकादरास पात्र झालेले

★ महिंद्रकर ब्रदर्स ★

यांचे येथे आपले कपड्यांची खरेदी करा अगर करवून घ्या.

बुधवार चौक, पुणे

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी कर्जरोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१२०-००
५% (१९३९-४४) लोन	१०५-००
४% १९४३	१०७-००
३ ३/४% वित्तमुदत	९६-११
३ ३/४% १९४७-५०	१०६-१२
२ ३/४% १९४८-५२	१००-५५
निमसरकारी रोखे	
४% पोर्ट ट्रस्ट (विगर गॅरंटी व लाय मुदत)	१०८-४४
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाय मुदत)	१०७-१२
४% मुंबई सिटी इन्फ्रस्ट्रक्चर ट्रस्ट बॉर्ड (७० वर्षे मुदत)	१०७-१२
४% मॅसूर कर्ज (१९५३-६३)	१११-६६
५% मॅसूर कर्ज (१९५५)	१२३-००

मंडळ्यांचे भाग

(कसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा वसूल झालेले भांडवल व कंसानतरचा आकडा वार्षिक डिव्हिडंड दर्शवितो)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०)-१०%	१४२-००
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११६-४४
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ६%	३३-२२
इंपिरिअल बँक (५०) १२%	१५२५-००
बायि प्रॉ को. बँक (५०) ५%	६१-००
रिसर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१२८-००

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१००) ४ ३/४%	१०३-००
पाचोरा-जामनेर (१००) ४ ३/४%	९५-००
अहमदाबाद मानज (५००) १०% व ६ रु ४ आ. बोनस १३५-००	
तापी व्हॅली (५००) ७ ३/४%	७७६-४४

वीज

चाँबे ट्रॅन्वे ऑर्डि (५०) १०%	१४४-११
कराची (१००) ९%	२७०-००
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	३५८-१२
टाटा पॉवर ऑर्डि (१०००) ५ ३/४%	१४२७-००
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ७ ३/४%	१७२०-००

इतर

बेलापूर धुगर (५०) ८ रु	१६८-१२
इन्फ्रस्ट्रक्चर ट्रस्ट (१००-५०) २ रु	५१-००
शिव्या स्टीम (१५) १ रु	२८-००
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु ४ आ	४४-४४
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु. ७५ रु बोनस	४९२५-००
टाटा आयर्न प. प्रे (१५०) ६%	१९२-००
टाटा आयर्न दु. प्रे (२००) १५ रु. २ आ.	१६६-००
टाटा आयर्न ऑर्डि (७५) १० रु.	३५०-००
टाटा आयर्न डिफर्ड (३०) ३६ रु ३ आ ६ पै	१६४२-००

सोने-चांदी-साखर

सोने (मिट) प्रत्येक तोळ्यास	३४-८३
चांदी (मिट) प्रत्येक १०० तोळ्यास	५१-१५
साखर जावा (तयार) प्रत्येक इंड्रेडवेदास	१५-००
” केसर प्रत्येक मणास	१०-४४
” सरया प्रत्येक मणास	१०-७७

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published any where and supply it at publisher's price

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, | 716 Sadashiv Peth,
Bombay | Poona City

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो वा गो काळे व प्रो. व गो कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत तीन रुपये
हा यथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

स्त्रियांचा आजार

मृगजे मुख्यतः विटाळदोष आणि गर्भाशयांत विषाह होणे होय आमचे औषध आर्टोमिक्स (आतवदोषारि) एका निष्णात क्षीरोग-चिकित्सकाचे पाठावरून तयार केलेले असून ५० वर्षांच्या अनुभवाने स्त्रियांच्या सर्व गुप्त रोगांवर अमतिम गुणदायक ठरलेले आहे. धुपणी, विटाळ नसणे, थोडा अधवा कष्टदायक होणे, ओटीपोटांत कळा मारणे, अकाली गर्भपात, ज्वर, कडकी, डोके दुसणे, शोचास साफ न होणे इत्यादि विटाळदोष नाहीसे करून गर्भाशय निरोगी करण्याचा हमखास गुण या आर्टोमिक्समध्ये असल्यामुळे वैद्य व डॉक्टर्स मोठ्या प्रमाणावर वापरीत आहेत गुणामध्ये याची चरोबरी बाजारातील इतर औषधे करू शकत नाहीत. किंमत बाटलीस रु २. ट. स १२ आणि निराळा. एकदम तीन बाटल्या मागविणारास टपालसुच माफ.

हिंदुस्थान, ब्रह्मदेश, व सिलोनसाठी मुख्य विक्रेते —

धी इंडो फॉरिन एजन्सीज. (दिमार्चपेट नं. ६)

२५५/७ पेंडसे चाळ, सदाशिव पेठ, पुणे शहर

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, क्रेस गळणें व टकल

ह्यावर अनुभविक उपाय

सजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग क, अहमदाबाद

"DAWN'S MENSORIUM" makes 6% addition to the monthly income of the family Prospectus sent free on application
General Manager, "The Dawn of India Life Insurance Company Limited, POONA"

पायोनियर डाइंग हाऊस, पुणे,

रंगीत कापडाचे व चिटाचे व्यापारी

एरोमाफ मिटिंग, सडीकाम, पक्क्या रंगाचे, छापकामाचा व रंगविण्याचा कारखाना

भिकारदास माफतीरोड, 'दातेवाडी' ६२५ सदाशिव पेठ

स्वल्प ह्याज्जानें कर्ज मिळवा

स्वदेशी धंद्यांना उत्तेजन देऊन त्यांची योग्य-जोपासना करण्यास व स्वतःच्याहि फायद्यासाठी कंपनीचे लोन सर्टिफिकेट घेण्यास आजूच रु. २५-किंवा प्रथम ६०० व दरमहा ३ प्रमाणां पुढें १० भळून १०० ते ५००० कर्ज, अगर कर्ज नको असल्यास रु. ५ ते १०० रोस मिळवा तसेंच स्पेशल लोन घेऊन निकडीच्या गरजा भागव. या इन्व्हेस्टमेंटमध्ये रोस रकमा मिळविणें किती कायद्याचें होईल याचाहि विचार करा. प्रारंभिक व एजन्सीसाठी २ आण्यांची तिकिटें पाठवून लिहा अगर भेटा

दि हिंदुस्थान इंडस्ट्रियल कंपनी, लि..

हेड ऑफिस:—गिरगांव, मुंबई

ब्रंच:—लक्ष्मी रोड, काकाकुवा मॅन्शन समोर, पुणे नं. २

दि साऊंड बँकिंग कॉर्पोरेशन लि.

[स्थापना सन १९३५]

१९३१ लक्ष्मीरोड, पुणे शहर

कामाची वेळ —

दररोज सकाळीं १० ते ३, शनिवारी १० ते १

चार ठेवी द. सा. द. रें. २ टक्के व्याजानें स्वीकारल्या जातात.

सेविंग बँक ठेवीवर द. सा. द. रें. ३ टक्के व्याज दिलें जातें

मुदतीच्या ठेवी ३ महिन्यांपासून ३ वर्षेपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दरानुसार बँकेकडे चौकशी करावी.

कर्ज: सोने, चांदी, सरकारी रोखे, वगैरे तारणावर रकमा दिल्या जातात.

मॅनेजिंग एजंट्स.

जुन्या घरांची दुकस्ती काळजीपूर्वक करून दिली जाते

भेटा अगर लिहा

भाऊ गंगाधर साठे, कंत्राटदार

चिमण्या गणपति, सदाशिव ५१२, पुणे

FOR SAFETY, ECONOMY

AND DURABILITY

Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS

AND

LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS

Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprise, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you

NEW BUSINESS

Last year

Exceeds

7 CRORES & 50 LAKHS**BONUS**

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs 23 | On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD 1907)

Branches Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca

Offices throughout India & the East,

S C MAJUMDAR,
MANAGER, Bombay Branch

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

पुणे, पेठ भांबुर्दा प. नं. ११५७ कार्यालय छापखान्यात रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांबुर्दा प. नं. १२७१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.